

Олександр Васильович Виноград,

кандидат педагогічних наук, заступник начальника Управління кінологічного забезпечення – начальник відділу кінологічного та ветеринарного забезпечення Департаменту спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення Міндоходів, м. Хмельницький

Інна Михайлівна Дворнічена,

молодший науковий співробітник науково-організаційного відділу Державного науково-дослідного інституту митної справи, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ІНСПЕКТОРІВ-КІНОЛОГІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СПРАВИ

У статті охарактеризовано особливості формування спеціальних знань інспекторів-кінологів при здійсненні державної митної справи, проаналізовано основні складові спеціальних знань та їх взаємозв'язок, визначено умови для формування, розвитку та вдосконалення цих знань.

Ключові слова: спеціальні знання, спеціальна підготовка, інспектори-кінологи.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для підвищення ефективності митного контролю, а також з метою протидії контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, зброї, боєприпасів та незаконного переміщення тютюнових виробів, грошових знаків у вигляді банкнот інспекторами-кінологами територіальних органів Державної фіскальної служби (далі – ДФС) при здійсненні державної митної справи використовуються службові собаки [8]. Методи виявлення предметів контрабанди та митних правопорушень за допомогою службових собак важко переоцінити, вони характеризуються максимальною мобільністю, можливістю використання у морських, повітряних, залізничних, автомобільних пунктах пропуску через державний кордон України, важкодоступних місцях, активно

використовуються поруч із сучасними технічними та спеціальними засобами митного контролю. Однак, ефективне використання службових собак, організація їх догляду та утримання потребують від інспекторів-кінологів наявності спеціальних знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. Аналіз останніх досліджень та публікацій дає змогу прослідкувати, що у вітчизняній науці значна увага приділялась професійній підготовці кінологів, зокрема питання готовності до професійної діяльності офіцерів-кінологів прикордонної служби вивчав О. Богданюк, умови формування професійних якостей військовослужбовців-кінологів у процесі навчання досліджував О. Виноград. Інші аспекти діяльності кінологічних підрозділів правоохоронних органів України досліджували С. Мордюшенко, С. Серховець, Н. Шевчук, М. Кабачинський, І. Озерський тощо. Однак, питання підготовки кінологічних команд в контексті здійснення державної митної справи не були висвітлені та потребують детального розгляду.

Метою статті є визначення особливостей формування спеціальних знань інспекторів-кінологів при здійсненні державної митної справи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із основним завдань органів доходів і зборів, відповідно до статті 544 Митного Кодексу України (далі – МКУ) є здійснення кінологічного забезпечення діяльності органів доходів і зборів [2]. Кінологічне забезпечення, згідно нормативно-правових актів, що регламентують діяльність, пов'язану з організацією кінологічного забезпечення визначається як порядок добору інспекторів-кінологів, підбору та придбання службових собак, підготовки та використання кінологічних команд, облік, утримання, годівля, забезпечення спорядженням, ветеринарне обслуговування, перевезення службових собак [4].

Окрім цього, у своїй діяльності інспектори-кінологи керуються низкою законодавчих та нормативно-правових актів та виконують завдання, визначені МКУ, серед яких:

створення сприятливих умов для полегшення торгівлі, сприяння транзиту, збільшення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України, здійснення разом з митними органами інших держав заходів щодо удосконалення процедури пропуску товарів, транспортних засобів через митний кордон України, їх митного контролю та митного оформлення;

здійснення митного контролю та виконання митних формальностей щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, у тому числі на підставі електронних документів (електронне декларування), за допомогою технічних засобів контролю тощо;

запобігання та протидія контрабанді, боротьба з митними правопорушеннями на всій митній території України.

Для забезпечення реалізації вищезазначених завдань інспектори-кінологи здійснюють низку спеціальних функцій, зокрема: організують, проводять, приймають участь самостійно або у взаємодії зі структурними підрозділами митниці, правоохоронними органами, іншими органами державної влади України, відповідними органами іноземних держав у заходах з виявлення, розкриття та припинення порушень митного законодавства під час проведення службових заходів або на основі здійснення аналітично-пошукової роботи, спрямованої на виявлення способів і механізмів незаконного переміщення предметів контрабанди через митний кордон України та митних правопорушень; вивчають структуру предметів контрабанди та митних правопорушень, товарів груп «ризик» та «прикриття», тенденції та закономірності процесу скоєння контрабанди та митних правопорушень, їх форми й методи, здійснюють аналіз ризиків, можливих напрямів і каналів незаконного переміщення через митний кордон України предметів контрабанди та митних правопорушень; здійснюють документальний супровід своєї діяльності; відповідають за закріплені за ними ділянки митного контролю з питань організації ефективної роботи кінологічних команд щодо порушення митного законодавства; забезпечують утримання службових собак, їх тренування, ветеринарне обслуговування; удосконалюють професійні знання та

навики шляхом навчання на курсах спеціальної підготовки кінологічних команд (кінологічна команда – інспектор-кінолог із закріпленим службовим собакою, що пройшли спеціальну підготовку, приймають участь у здійсненні митного контролю та службових заходах з метою протидії незаконному переміщенню наркотичних засобів, психотропних речовин, зброї, боєприпасів, тютюнових виробів, грошових знаків у вигляді банкнот та інше [4]) та шляхом самоосвіти.

Враховуючи специфіку професійної діяльності інспекторів-кінологів, слід виокремити її певні особливості, серед яких: висока відповідальність за наслідки реалізації прийнятих рішень, суворе регламентація професійної діяльності, наявність дезінформації, організація роботи в системі «людина+собака», робота з наркотичними засобами, їх аналогами, зброєю, боєприпасами, порушниками митного законодавства, часті зміни місця дислокації, порушення режиму харчування та сну, несення служби в нічний, надурочний час, а також у вихідні та святкові дні, температурні впливи за різних умов несення служби тощо. Для виконання безпосередніх посадових обов'язків, ефективної організації службової діяльності, усвідомленого виходу зі складних ситуацій, уникнення напружених ситуацій, ефективного розподілу свого часу тощо, інспектор-кінолог повинен володіти спеціальними знаннями (рисунок).

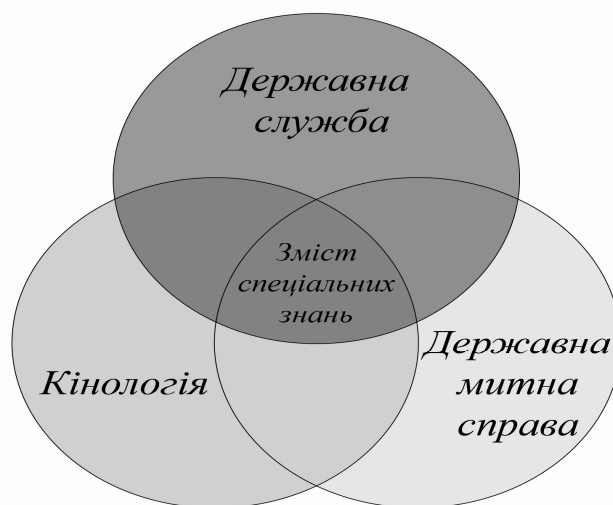

Рисунок – Спеціальні знання інспектора-кінолога при здійсненні державної митної справи

Під поняттям «спеціальні знання» розуміємо знання, які визначають специфіку діяльності та методику оволодіння ними. Загальновизнано, що це такі знання, якими володіє обмежене коло осіб і набуті вони в результаті спеціальної освіти, досвіду практичної діяльності в певній сфері. Спеціальні знання є результатом певної професійної підготовки і, як вважається, повинні відповідати сучасному рівню розвитку науки [9].

Виходячи з вищевказаного, можна стверджувати, що спеціальні знання інспекторів-кінологів – сукупність знань, отриманих в процесі спеціальної підготовки та відпрацьованих до автоматизму навиків, які дозволяють ефективно проводити митний контроль та протидіяти контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, зброї, боєприпасів та митним правопорушенням.

Зазначимо, що в територіальних органах ДФС чимала увага приділяється питанню добору інспекторів-кінологів. Відповідно до визначених вимог кандидати на посаду повинні мати вищу освіту, пройти навчання на початкових курсах спеціалізованої підготовки вперше прийнятих працівників на державну службу в органи ДФС, знати основи ветеринарії та кінології. Основними морально-вольовими якостями повинні бути: витривалість, рішучість, наполегливість, ініціативність тощо.

Спеціальна підготовка інспекторів-кінологів здійснюється шляхом навчання у спеціалізованому органі з питань спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення (до 2014 року – Центр підвищення кваліфікації, перепідготовки працівників та кінології Держмитслужби, з 2014 року і до сьогодні – Департамент спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення Міндоходів. Проте, Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 року № 311 «Про утворення територіальних органів Державної фіскальної служби та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України» передбачається реорганізація територіальних органів Міндоходів шляхом їх приєднання до відповідних територіальних органів Державної фіскальної служби України) [7]. Спеціальна підготовка

здійснюється за освітньо-професійною програмою, розробленою у відповідності до вимог нормативних документів [3; 5] та складається із загальної, функціональної та галузевої складової. Кожна складова, в свою чергу включає в себе визначену кількість модулів. За результатами навчання проводиться підсумковий контроль у тестовій формі та перевіряється рівень готовності кінологічних команд.

Спеціальна підготовка включає: первинну підготовку кінологічних команд; підвищення кваліфікації кінологічних команд; тренування кінологічних команд.

Первинна підготовка кінологічних команд щодо пошуку зброї, боєприпасів, тютюнових виробів, грошових знаків у вигляді банкнот проводиться на протязі 4-х тижнів (160 годин). Первинна підготовка на запах наркотичних засобів здійснюється в два етапи: перший – підготовка на запах наркотичних засобів рослинного походження протягом 4-х тижнів (160 годин); другий – через 6–8 місяців підготовка на запах наркотичних засобів напівсинтетичного походження та психотропних речовин.

Підвищення кваліфікації кінологічних команд щодо пошуку наркотичних засобів, психотропних речовин, зброї, боєприпасів, тютюнових виробів, грошових знаків у вигляді банкнот проводиться не пізніше ніж через 12 місяців після первинної підготовки протягом 2-х тижнів (72 години), в подальшому підвищення кваліфікації відбувається щорічно, в обов'язковому порядку.

Тренування кінологічних команд впливає із службових завдань і собака тренується безпосередньо на місці служби. Систематичне планове тренування із поступовим введенням ускладнень, безпосередньо пов'язаних зі специфікою діяльності забезпечує готовність кінологічної команди до виконання службових завдань в будь-яких умовах діяльності та при наявності відволікаючих подразників.

Професійна діяльність інспекторів-кінологів характеризується виключною складністю, багатоаспектністю та динамізмом. Постійне вдосконалення законодавства, оптимізація митних процедур, розвиток

міжвідомчої взаємодії, імплементація міжнародних стандартів потребують відповідного рівня спеціальної підготовки. Аналіз загальних та спеціальних функцій інспекторів-кінологів дозволяє виокремити особливості формування спеціальних знань.

Спеціальні знання інспекторів-кінологів, складаються із окремих складових, пов'язаних між собою. Зокрема, знання основ митної справи для інспектора-кінолога, який безпосередньо приймає участь у проведенні митного контролю, боротьбі з контрабандою та митними правопорушеннями є ключовими. Зміст цих знань спрямований на розвиток базових компетенцій у сфері митної справи, тобто забезпечення знань митної термінології, митних режимів та процедур, правил переміщення товарів, транспортних засобів та громадян через митний кордон України, особливостей проведення митного контролю тощо, убезпечення від професійних помилок та нефахових дій.

Основою для комплексного вирішення питань юридичного характеру, чіткого та оперативного реагування на ті чи інші обставини, підвищення ефективності здійснення митного контролю, протидії контрабанді, яка характеризується значними обсягами, високим ступенем організованості, технічного забезпечення, регіональними й міжнародними зв'язками служать знання вітчизняного законодавства, зокрема митного, кримінального та адміністративного.

Потужним засобом відбору службових собак для навчання та використання у службовій діяльності, зокрема це перевірка фізичного стану, зору, слуху, нюху, рухової активності, здатності до орієнтування, апортування, екстраполяції, переважаючих реакцій, схильності до пошуку шуканого предмету, оцінка типологічних особливостей вищої нервової діяльності тощо є знання теоретичних основ ветеринарії, зоопсихології, етології. Ці знання надають можливість урахування фізіологічних, індивідуальних особливостей собаки, організації правильного харчування, моціону, відповідного догляду, утримання та розведення. Слід зауважити, що митний огляд з використанням кінологічних команд проводиться в морських портах, аеропортах, залізничних

вокзалах, у вантажних і пасажирських транспортних засобах тощо, тому обмеженість знань про вплив зовнішнього середовища (кліматичних, метеорологічних, фізичних та хімічних факторів) на організм та поведінку собаки, особливостей адаптації собаки до місця та умов роботи, чергування праці та відпочинку, впливу стресових чинників та несприятливих подразників, стимулювання роботи собаки позначиться на ефективному використанні кінологічної команди.

До спеціальних знань відносяться знання теорії спеціального дресирування службових собак щодо пошуку наркотичних засобів, психотропних речовин, зброї, боєприпасів, тютюнових виробів та грошових знаків у вигляді банкнот, які включають вивчення фізіологічних основ поведінки та дресирування собаки, дозволяють розуміти особливості психічної діяльності та поведінки, правильно планувати повсякденну та службову діяльність [1]. Варто зауважити, що собака як біологічний об'єкт теж є повноцінним учасником навчальної та службової діяльності, тому формування зоосоціальних взаємин людини і собаки є визначальним фактором при дресируванні і саме у такому середовищі здійснюється співробітництво, досягається спільна мета. Техніка дресирування собак є складовою методики дресирування і це пов'язано з тим, що всі дії дресирувальника є науково-обґрунтованими, взаємопов'язаними та спрямованими на досягнення вироблення комплексу навиків, необхідних собакам у службовій діяльності. Важливим моментом є свідоме, систематичне, обґрунтоване, а не механічне використання отриманих знань та умінь.

Варто зазначити, що професійне спілкування з учасниками зовнішньоекономічної діяльності та громадянами, які перетинають митний кордон України потребує психологічної підготовленості інспектора-кінолога, так як передбачає встановлення контакту з людьми, побудову міжособистісного спілкування, адекватного певній ситуації, диференціювання та інтерпретування невербальної поведінки, корегування власних дій в процесі виконання

службових повноважень, тому знання основ психології та етики спілкування також є суттєвими для інспектора-кінолога.

Ефективність реалізації спеціальних знань у щоденній службовій діяльності потребує забезпечення необхідних умов для розвитку та удосконалення шляхом систематичного підвищення кваліфікації та тренування кінологічних команд.

Висновки. Отже, формування спеціальних знань інспекторів-кінологів при здійсненні державної митної справи відбувається як в процесі спеціальної підготовки так і під час виконання службових обов'язків. Ці знання включають знання основ митної справи, митного, адміністративного та кримінального законодавства, основ ветеринарії, зоопсихології, етології, спеціального дресирування, а також знання психології та етики спілкування. Крім того, забезпечення високого рівня спеціальних знань вимагає відповідних умов для їх формування, розвитку та вдосконалення, зокрема: удосконалення системи спеціальної підготовки кінологічних команд; забезпечення своєчасного та якісного навчання на курсах спеціальної підготовки кінологічних команд; активізації наукових досліджень щодо удосконалення кінологічного забезпечення; створення в територіальних органах ДФС сучасної матеріально-технічної та навчальної бази для тренування та утримання службових собак, розвитку міжвідомчої та міжнародної співпраці з питань кінології.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямі стануть дослідження психологічних аспектів професійної діяльності інспекторів-кінологів при здійсненні державної митної справи.

Список використаної літератури

1. Виноград, О. В. Основи службової кінології : навч. посіб. / О. В. Виноград. – Хмельницький : Меркьюріті-Поділля, 2011. – 192 с.
2. Митний кодекс [Електронний ресурс] : закон України [прийнято Верхов. Радою 13 березня 2012 р. № 4495-VI]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

3. Про державну службу [Електронний ресурс] : закон України [прийнято Верхов. Радою 16 грудня 1993 № 3723-ХІІ]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>

4. Про затвердження Положення про кінологічне забезпечення територіальних органів Міністерства доходів і зборів України : наказ [видано Міністерством доходів і зборів України від 08.07.2014 № 396]

5. Про організацію підвищення рівня професійної компетентності працівників органів доходів і зборів у 2014 році : наказ [видано Міністерством доходів і зборів України від 21.03.2014 № 189]

6. Про службу в органах місцевого самоврядування [Електронний ресурс] : закон України [прийнято Верхов. Радою 07.06.2001 № 2493-ІІІ]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>

7. Про утворення територіальних органів Державної фіскальної служби та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс] : постанова [прийнято КМУ від 06.08.2014 № 311]. – Режим доступу : <http://xn--h1adc2i.xn--j1amh/documents/km/080814-3.html>

8. Про функціональні повноваження структурних підрозділів Міністерства доходів і зборів : наказ [видано Міністерством доходів і зборів України від 14.06.2013 № 170]

9. Соколовский, З. М. Понятие специальных познаний / З.М. Соколовский // Криминалистика и судебная экспертиза. – № 6. – С. 202

Рецензент: кандидат педагогічних наук Миропольська О. В.

Стаття надійшла до редакції 5.08.2014

Виноград А. В., Дворниченя И. М. Особенности формирования специальных знаний инспекторов-кинологов при осуществлении государственного таможенного дела

В статье охарактеризованы особенности формирования специальных знаний инспекторов-кинологов при осуществлении государственного таможенного дела, проанализированы основные составляющие специальных знаний и их взаимосвязь, определены условия для формирования, развития и совершенствования этих знаний.

Ключевые слова: специальные знания, специальная подготовка, инспектора-кинологи.

Vinograd A. V., Dvornichena I. M. Peculiarities of Forming Special Knowledge of Inspectors-Dog Handlers in the Process of Implementation of the State Customs Procedures

The timeliness of the topic investigated is related to combating smuggling and customs violations in Ukraine. Professional activities of inspectors-dog handlers of the State Fiscal Service of Ukraine, who directly organize the work of canine teams to counter the smuggling of drugs, psychotropic substances, weapons, ammunition and illegal movement of tobacco products, monetary objects in the form of banknotes, involve mastering special knowledge.

The authors have carried out a review of the latest researches on professional training of dog handlers from other law enforcement agencies of Ukraine. The concept of «special knowledge» in modern literature has been analyzed and an attempt to determine the definition of «special knowledge of inspectors-dog handlers» has been made.

The main tasks and responsibilities of inspectors-dog handlers of the State Fiscal Service of Ukraine on implementation of the state customs procedures have been outlined in the article. This allowed to find out that special knowledge consists of individual components, interconnected with each other and includes knowledge of fundamentals of customs procedures, customs, administrative and criminal law, fundamentals of veterinary, zoopsychology, ethology, special training as well as knowledge of psychology and ethics of communication.

The conditions for the formation, development and improvement of special knowledge have been identified, including: improvement of the system of special training of canine teams; ensuring timely and high-quality training during the courses of specialized training of canine teams; activation of scientific research on the improvement of canine services; establishment of modern material and technical resources and training facilities to train and maintain dogs, development of inter-agency and international cooperation on cynology in the territorial bodies of the State Fiscal Service of Ukraine.

Keywords: *special knowledge, special training, inspectors-dog handlers.*